

Christopher HARDING, **Japan Story. In Search of a Nation, 1850 to the Present**, Penguin Books, Bungay, 2019., XIV + 503 str.

Povjesničar kulture suvremene Indije i suvremenog Japana, predavač na jednom od drevnih sveučilišta Škotske (Sveučilište u Edinburghu), gost i voditelj različitih programa na BBC-u, Christopher Harding, u ovom djelu stavlja pred čitatelja svoju studiju o kulturi Japana od 1850. godine naovamo. Sadržajno knjiga je podijeljena na šest velikih dijelova (u ukupno osamnaest poglavlja) koje slijede: »Kronologija« (408–420), »Bibliografske bilješke« (421–453), »Priznanja« (454–456), »Vlasništvo ilustracija« (457–462), »Indeks« (463–504) te popis izdanja »Allen Lane« izdavačke kuće Penguin Books.

Knjiga započinje posvetom (VI) koja je upravljena roditeljima i supruzi, slijedi ju »Sadržaj« (VII–VIII), »Popis zemljovidâ« (IX), »Napomena čitatelju« (XI), tri zemljovida (XII–XIV) i »Prolog: Harumi i Heisaku« (1–12). Autor na samom početku pred čitatelja stavlja dvije povijesne osobe, Heisakua Kosawau i Harumija Setouchija, čiji će odnos ostati trajna potka djela, premda povijest H. Kosawaa staje 1968. godine. Svrha djela nalazi se u istraživanju trvenja, borbe, napetosti, povijesnog dinamizma prisutnog u društvu Japana tijekom posljednjih 150 godina, tj. od otvaranja Japana prema Zapadu sredinom 19. stoljeća.

Prvi dio »Weaving, Tearing (1850s to 1910s)« (13–90) sastoji se od četiri poglavlja. Prvo poglavlje naslovljeno »Japan Goes Global« (15–37) ukratko uvodi čitatelja u silnice koje su od 15. stoljeća oblikovale političku kartu Japana i s kojima je dijelom valjalo računati i u 19. stoljeću, završavajući satiričkom opaskom romanopisca Sōsekija Natsumea da je sintagma »japanski duh« nejasna jer je duh sam po sebi »mutan«. Drugo poglavlje, »Blood Tax« (38–52), upoznaje čitatelja s trvenjima koja su u Japanu posljedica demokratskih težnji, a koja rezultiraju mnogim radikalnim grupama militantnog predznaka koje u određenoj mjeri ugrožavaju cjelovitost carevine. Autor u kratkim crtama predstavlja japansku poreznu politiku i novine koje su uvedene tijekom druge polovine 19. stoljeća. Posebna novina bilo je javno i glasno izraženo nezadovoljstvo poljoprivrednika, koje je uslijed djelovanja dnevnih tiskovina bilo krivo protumačeno u urbanim cjelinama. Autor nagoviješta da će se pravi razmjeri antagonizma selo – grad tek očitovati u svoj svojoj silini na prostoru Japana. Treće poglavlje, »The Dancing Cabinet« (53–71), iznosi određene groteskne slike japanske političke povijesti koja je imala velik utjecaj na društveni život Japana tijekom posljednjih desetljeća 19. stoljeća. Grotesknost leži u činjenici da se išlo za nasilnom, gotovo agresivnom vesternizacijom japanskog društva ne bi li se, navodno, bolje pozicioniralo carevinu na međunarodnom planu. Moda, hirevi, urbanistička rješenja, čak i sustav državne vlasti i zakonodavni postupak – sve je trebalo čim više nalikovati na Zapad, a čim manje na Japan. Brak i obiteljski život nisu izuzeti te su postali poprište novih trvenja u društvu. Četvrto poglavlje, »Happy Families« (72–90), ironično naslovljeno prikazuje sve samo ne idilično stanje u japanskim obiteljima na prijelazu stoljeća (19./20.). Narušeni odnosi doveli su do toga da je i psihoanalitičar H. Kosawa primijetio koliko je odnos sinova i majki u Japanu devastiran u »radosnim obiteljima«. Mnogi koji su primijetili poteškoće u tadašnjem Japanu bili su kršćani, čime su zaslužili dodatan prijezir jer »vide problem gdje problema nema« i jer pokušavaju narušiti harmoniju carevine iznutra.

Drugi dio »Resistance is Fertile (1900s to 1930s)« (91–154) sastoji se od triju poglavlja. U petom poglavlju, »Contesting the Cosmos« (93–114), autor čitatelja upozna s položajem budističkih redovnika u Japanu, sa zahtjevnom poviješću i s nejasnom budućnošću, kao i s izazovnom sadašnjošću. Kršćanstvo je u nepovoljnom položaju te se 1868. godine ponavlja zabrana »zle sekte kršćanstva« uslijed buđenja i otvorenije prisutnosti dotadašnjih »skrivenih kršćana«, koji su nastavili njegovati vjeru i nakon progona misionara i zatvaranja japanskog otočja strancima početkom 17. stoljeća. Šesto poglavlje, »Haunting the Orient« (115–136), ocrtava umjetničku scenu Japana između Rusko-japanskog rata i Drugoga svjetskog rata. Glazba, poezija, ples, lijepe umjetnosti, sve kao da je u sebi nosilo klicu zlosutnosti koja je nagoviještala novi ratni vjhor. Sedmo poglavlje, »Great Escapes« (137–156), služi autoru da čitatelja upozna s prvim koracima psihoanalize u Japanu, kao i s njezinom kasnijom širom primjenom. Predstavljeni su i razmjerno široki utjecaji koje su na mlade Japana izvršili Descartes, Kant i Schopenhauer te da su ih neki čitali u izvornicima jer im je »obrazovanje bilo snažno usmjereno na strane jezike«. Mislioci su nudili mnoštvo različitih oblika društvenog zacjeljenja kao i smjernica za ispravan napredak. Svima im je zajednička stvarnost koju autor svodi pod Nietzscheovu sintagmu: volja za moć, što je potencijalno vrlo opasno, tj. »zabrinjavajuće«.

Treći dio »Leading Asia / Leaving Asia (1920s to 1940s)« (155–220) sastoji se od četiriju poglavlja. Osmo poglavlje, »Self Power, Other Power, State Power« (157–175), prikazuje ekspanzionističku politiku Japana od kraja 19. stoljeća pa sve do izbijanja Drugoga svjetskog rata, kao i migracije stanovništva uslijed gospodarskih faktora (preko 100 tisuća Japanaca radilo je na Havajima). Deveto poglavlje, »Theatre« (176–192), bavi se godinama neposredno pred početak Drugoga svjetskog rata i militantnim ćelijama koje su malo-pomalo sabotazama huškale šire slojeve društva na rat, što je našlo posebnog odjeka kod žitelja iz ruralnih predjela jer su davanjima za vojsku izgladnjivani. Deseto poglavlje, »Divine Bluster« (193–220), opisuje strahote koje su pripadnici japanske vojske počinili tijekom osvajanja Nankinga kao i živu intelektualnu scenu koja je bila prisutna u Japanu u međuratnom razdoblju. Poseban prostor je dan filozofu Kitarou Nishidau. Završni dio poglavlja posvećen je pripremama japanske mornarice za kobni 7. prosinca (napad na Pearl Harbor) i Drugom svjetskom ratu. Potonji je opisan iz perspektive »maloga čovjeka«, dječaka i avijatičara.

Četvrti dio »Modernity 2.0? (1940s to 1960s)« (221–279) sastoji se od triju poglavlja. Jedanaesto poglavlje, »Afterlife« (223–235), oslikava užase koji su posljedica detonacije nuklearne bombe nad Hirošimom i posljedična politička gibanja u Japanu. Autor opisuje razvoj situacije na carskom dvoru i političke napore oko održavanja cara Šova (tada poznatog kao Hirohito) na prijestolju. Spregu politike, obiteljskog života, osobnih tragedija i nacionalnog ponosa autor predočava pomoću novih usmjerenja u umjetnosti, Japancima napose važnoj književnosti. Opisan je razvoj jakuza, kao i nova velika imena japanskog podzemlja koja su upravo tijekom rata stekla svoj ugled. Dvanaesto poglavlje, »Blue Note« (236–256), bavi se mjesecima neposredno nakon kapitulacije Japana 1945. godine, s naglaskom na dinamičnoj kulturnoj sceni, kao i utjecaju stranih kultura (uglavnom preko vojske) na japansku. Zanimljivu perspektivu autor postiže pomoću Beate Sirote, žene austrijsko-ukrajinskog porijekla koja je odrasla u Japanu te se u nj vratila po okončanju rata da bi na

kraju radila na sastavljanju njegova poratnog ustava, u kojemu je sastavila dio o ženskim pravima. Trinaesto poglavlje, »Bright Life« (257–279), uzima svoj naziv od knjižice koja je tiskana prilikom promulgacije poratnog ustava 1947., a kojoj je cilj bio bolje upoznati šire slojeve društva s glavnim elementima novog ustava. Autor upozorava da »svijetli život« tek treba biti »izgrađen i kupljen« (po visokoj cijeni). Poglavlje nastavlja govoreći o nekim poratnim čudima tehnologije i predanosti izvrsnosti, poput radija i automobila, a nastavlja opisima priprema za veličanstvene Olimpijske igre 1964. godine, za čijom je organizacijom Japan nekoliko desetljeća čeznuo ne bi li pokazao kako je napredovao od kraja rata.

Peti dio, »Twisted Visions (1950s to 1990s)« (281–346), sastoji se od triju poglavlja. Četrnaesto poglavlje, »Exhibitionism« (283–313), bavi se odnosom državne politike i umjetnosti, tj. problematizira pitanje slobode umjetnika u Japanu sredinom 20. stoljeća. Protagonist je umjetnik Taro Okamoto, koji shvaćanja ulogu umjetnosti kao provokativnu, razotkrivajuću i angažiranu u smislu da kod gledatelja, slušatelja treba izazivati duboke emocije, a ne ih dodirivati samo površinski. Politička, gospodarska, egzistencijalna i kulturna kriza u kojoj se Japan našao u desetljećima nakon okončanja Drugoga svjetskog rata, a prije obnove Sporazuma o sigurnosti između Japana i SAD-a 1960. prikazani su u nekoliko vinjeta ovoga poglavlja, napose u zanimljivom obratu što ga je proživio Nobusuke Kishi, negdašnji osumnjičenik za ratne zločine, a tada (1959.) japanski premijer. Autor gotovo humoristično primjećuje da su prigovori protiv gledanja televizije tijekom djetinjstva ostali nepromijenjeni otkako su se televizori uselili u domaćinstva. Petnaesto poglavlje, »Pulling Strings« (314–328), započinje opisom sprege industrije i politike kad je, prilikom otrovanja više desetaka osoba, došlo do zataškavanja rezultata znanstvenih istraživanja ne bi li tvornica nastavila s radom i ispuštanjem otrovnih otpadnih voda u zaljev od čijeg su morskog bogatstva živjeli žitelji okolnih mjesta. Autor nas dalje vodi građevinskim pothvatima koji su omogućili da većina stanovništva živi na jednoj obali jednog otoka u nekoliko višemilijunskih gradova uzduž »koridora Tokaido«, gradova čija je vizura stubokom promijenjena jer se neboderi počinju nadmetati u visini. Stanovništvo počinje uživati »mnogima nov, unutarnji toalet«. Šesnaesto poglavlje, »Moving Mountains« (329–348), započinje ulomkom iz mange jednog japanskog marksista koji služi kao polazište za sažeti opis povijesti satire i kritike vladajućeg sloja (ili pak onog budističkog, redovničkog) te poslijeratni procvat žanrova »manga« i »anime«. Hayao Miyazaki (autor niza glasovitih anime-filmova) protagonist je ovog poglavlja te nam autor približava filozofijsku, religijsku i emotivnu pozadinu djela »Nausika u dolini vjetra«, nastavljajući problem duhovne scene Japana tijekom gospodarskog razvoja u desetljećima nakon rata isticanjem sve većih poteškoća u obiteljskom životu: muževi/očevi odsutni, žene/majke zaposlene drugim poslovima, djeca predana obrazovnom sustavu oblikovanom poput industrije. Jakuze – japanska mafija dodatno je ojačala svoje položaje te su se sada i policijske snage namučile da bi povratile upravu nad državom. Autor zaključuje da se nakon globalnih političkih izleta Japan potkraj stoljeća vratio svojim »nedovoljno obnovljenim regionalnim odnosima«.

Šesti dio »Raising Spirits (1990s to 2010s)« (347–402) sastoji se od dvaju poglavlja. Sedamnaesto poglavlje, »Telling Tales« (349–369), započinje neobičnom izmjenom opisa otmice školarke 1995. godine i drevne povijesti japanskog otočja, iz doba kad je još danas jedinstvena država bila nakupina od preko stotinu manjih »klanskih kraljevstava«. Autor

nas upozna je s činjenicom da je posrijedi slučaj otmice i silovanja školarke na Okinavi, čiji su počinitelji trojica pripadnika vojske SAD-a. Pet desetljeća nakon okončanja Drugoga svjetskog rata Japan je i dalje tretiran kao zločinac – maltretiran, politički ograničavan i kulturno podcjenjivan (englesko-američki antropološki par dobio je nalog da istraži »navodno stranu psihologiju naroda s kojim su zaratili«. Tek će krajem drugog tisućljeća započeti novo doba vanjskog imidža Japana, vođenog ponajprije uspješnom kulturnom diplomacijom i njegovanjem dobrih odnosa na čestim inozemnim putovanjima japanskih premijera. Snaga dalekoistočnog carstva bila je u neoborivoj uzlaznoj putanji. Osamnaesto poglavlje, »Fragments« (370–402), daje drukčiju sliku. Godine 2011. silan potres pogodio je Japan te je uslijed teškog oštećenja nuklearne elektrane »Fukušima Jedan« započela velika nuklearna kriza. Nove poteškoće, kao i nove prilike, leže na obzoru Carstva Izlazjećeg Sunca, a da bi i svojim likovima pružio priliku da zaokruže sliku o jednoj državi, o jednom društvu, o jednoj povijesnoj dinamici koja u sebi sadrži mnoštvo pojedinačnih naracija, autor poseže za gospođom koju smo susreli na početku knjige: Harumi Setouch sada je poznata diljem Japana pod svojim novim, budističkim redovničkim imenom Jakuch Setouch. Bori se za ljudska prava, za održiv ekonomski razvoj i za rješavanje problema uzrokovanih upotrebom nuklearne energije. Pred suvremenom demokracijom, gospodarskom silom i intelektualnom zalihom stoje veliki izazovi: istospolne zajednice i njihova pravna regulacija, etničke manjine, stranci i pitanje obitelji u suvremenim dinamičnim okolnostima kao da su sabrani, primjećuje autor, u sintagmi plana za (sada odgođene) Olimpijske igre u Tokiju 2020. godine: »Jedinstvo u različitosti«.

Nakon posljednjeg, osamnaestog poglavlja, autor u »Epilogu« (403–407) opisuje tešku situaciju pred kojom se našlo japansko društvo nakon incidenta s nuklearnom elektranom u Fukušimi. Povratak šamanizmu i budizmu, sprovodi djece i žalosni mladi parovi bez djece – svakodnevnica je stubokom promijenjena. Ljudska tragedija ostaje jednaka, a budistički redovnici izazvani su pomoći ljudima u novonastaloj situaciji. »Kronologija« (408–420) započinje godinom 1549. i dolaskom sv. Franje Ksaverskog na japansko tlo, a završava nadnevkom 1. svibnja 2019 i tekстом: »Prijestolonasljednik princ Naruhito postaje carem na Krizanteminom prijestolju. Započinje era Reiva [predivna ravnoteža, prev.a.]«

»Bibliografske bilješke« (421–453) sadrže izvore i referentnu literaturu koju je autor podijelio po poglavljima i određenim temama unutar samih poglavlja. »Zahvale« (454–456) sadrže autorove izraze zahvalnosti kako kolegama tako i obitelji, »napose mojoj ženi Kae«. »Vlasništvo ilustracija« (457–462) navodi stranice na kojima se ilustracije nalaze, njihove nazive i vlasnike autorskih prava. »Indeks« (463–504) donosi abecedno kazalo pojmova i osobnih imena te ilustracija.

Vatroslav Siketić